

A nyolcvan esztendő's Nagy Olga köszöntése

Nagy Olga pályája mesekötetek, ifjúsági regények közlésével indult az 1950-es években. A népmesei szemlélet alkalmazása, a szülőként gyűjtött élményanyag feldolgozása tette frissé, olvasottá ekkori írásait. A korabeli kritika a pártos ideológiától való távolmaradását kifogásolta, elmarasztalva az „öncélú folklór csábításaival” szembeni gyengeségét, az aktuális nevelési eszmények (szocialista hazaszeretet, a párt, az IMSz, a pionírszervezet, a nép ügye iránti hűség) mellőzését.

Tudományos pályája modellértékűen ívelt a hagyományfeltárástól a kultúraértelmezésig. Témaválasztása, módszeressége távol állt minden divattól. Terepismerete, a népi kultúrával való állandó, közvetlen viszonya megőrizte a terméketlen tudományoskodástól.

1945–1948 között a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem hallgatója volt, ahol magyar nyelv és irodalom, valamint néprajz szakot végzett. Gunda Béla tanítványaként vált folklórgyűjtővé. Jelentős a szövegfeltáráshoz való hozzájárulása. Harminc éven keresztül mintegy háromezer népi narratívumot rögzített és tett közzé. Akkor, amikor Európa legnagyobb részén a mesemondás kimerült, az archaikusnak minősülő erdélyi Mezőségen az élő mesélés törvényszerűségeit, a funkcionális mese sajátosságait örököltette meg. Az Örtutay Gyula kezdeményezte egyéniségkutatás csapásán haladva elemezte három mesemondó (Jakab István, Dávid Gyula, Cifra János) egyéni repertóriumának szerveződését, a mesemondói státus jellemzőit. Mind az összehasonlító szöveg, mind a kontextus vizsgálatok a mese és a világkép, az életforma kapcsolatát tárták fel. A *Hősök, csalókéak, ördögök* (1974) című esszé a mesei hőskép változását követve ragadja meg a műfaj „identitását”: a diakrónia síkján a mitikus hőst a mágikus erejű ember, ezt meg a törvényeket kijátszó, leleményes kópé váltja fel. A *Táltos törvénye. Népmese és esztétikum* (1978) című kötetében a mesei világ megteremtésének művészi eszközeit (jelkép, sztereotípa, epikum, kompozíció) elemzi. A mese műfajával kapcsolatos legfontosabb következtetése a mesedialektusokra vonatkozik: a mese konkrét és közösségenként eltérő funkcióval rendelkezett, hol a világkép, a hagyomány változatlan átadását, hol a szórakoztatást szolgálta. Ez a funkció az, amely megköveteli a mese tartalmának, stílusának állandóságát/alakítását (*Archaikus világkép és mesehagyományozás*. Déri Múzeum Évkönyve. Debrecen. 1974). Ezt a gondolatot fejti ki az *Alkotás s befogadás* című, megjelenés előtt álló tanulmányköte.

A román és a cigány közösségekben végzett gyűjtés összehasonlító elemzések elvégzését tette lehetővé a szerző számára. E tanulmányok közül vallomásos jellege révén is kiemelkedő a *Barangolásaim varázslatos tájban. Cigány barátaim között* (1994) című.

A kultúra osztatlansága mellett érvel a *Táltos és Pegazus* (1993) című kötet, gazdagon példázva az irodalom és népmese közös (archetipikus, mítoszi) gyökereit, állandó egymásrahatását.

Üttörő kezdeményezésnek, szemléletváltásnak bizonyult a mese racionalizálódásának, a népi epika műfajrendszerében bekövetkezett átstrukturálódásának a vizsgálata. Több tanulmány foglalkozik a komikum és a reális élmények mesébe való beáramlásával. Nagy Olga az elsők között figyelte fel arra, hogy a népi epika szerepe változatlan marad, a mese viszont, tartalmi-formai meghatározottságai miatt, teret veszít a megváltozott világot és világfelfogást közvetlenebbül tükröző „igaz” történettel szemben. Nagy Olga három kötetet tesz közzé ilyen jellegű gyűjtéseiből (*Paraszt dekameron. Válogatás széki tréfákból és elbeszélésekből*. 1977.; *Újabb paraszti dekameron. A szerelemről és házasságról*. 1983.; *Asszonyok könyve. Népi elbeszélések*. 1988.)

Nagy Olga gondozásában jelent meg Györi Klára (*Kiszáradt az én örömem zöld fája*. 1975), Kocsis Rózi (*Megszépült szegénység. Vallomások a gyermekkorról*. 1988., *Remények és kétségek között*. 1977) és György Zsuzsa (*Egy küzdelmes élet. Egy parasztasszony vallomása*. 1977) önéletrajza.

A népi epika vizsgálata vezette el Nagy Olgát a társadalomnéprajzi kutatásokhoz. Sajnálato módon hosszú ideig kéziratban maradt a *Havard tegnap és ma* című, társszerzőkkel készített falumonográfia. A paraszti értékrendről, mentalitásról és attitűdről viszont két kötetet közölt.

A törvény szorításában (1989) falumodellek formájában írja le a hagyományban érvényesülő értékrend sokszínűségét, a *Világgá futó szavak* (1990) pedig interjúk formájában vall róla.

A népi vallásosságról, a haláltudatról, a szerelemről és a házasságról írott tanulmányok tovább tágítják az életmű és az értelmezett népi kultúra határait.

Az életmű letagadhatatlan része az a *Gyónás*, amely a kibeszélés kényszerével szemben tetetetlenül árulja el hol a nő, hol az alkotó titkait. Az 1995-ben megjelent *Pályakép fényel és árnyékkal* olyan emlékirat, amely évek, évtizedek múltán teszi ki egy életmű akcentusait, összefüggéseket látat meg, s olykor-olykor elégtételt vesz eleveneken és holtakon.

Kevés leleménnyel is sokféle műfaji keretbe lehetne utalni azt a kötetet, amelyet legutóbb tett közzé Nagy Olga. Címe (*Egy barátság története*, 1998) és szándéka szerint egy barátság története. Valójában azonban több is, kevesebb is, másabb is, mint amit e behatárolás ígér. A kötet Féja Gézának Nagy Olgához írott leveleit tartalmazza, 1972–1978 között keletkezett 70 szöveget. A szövegtörzset Nagy Olga úgy szerkeszti meg, hogy a levelek szukcesszivitása, tömbösítése kettejük kapcsolatának alakulását sugallja. Erre szolgálnak a levélgyűjteményt tagoló és narratív keretbe ágyazó címek: *Így kezdődött* (5 levél), *Barátok lettünk* (28 levél), *Vendégünk volt* (19 levél), *Fáradtság* (18 levél). A levelek közzétételével feltárja azokat a beszélgetéseket, amelyek életművének hátterét, „előképét” alkotják.

Eredeti és gazdag életmű maradt Nagy Olga mögött a 80 év során. Mikor 75. születésnapján köszöntöttük kolozsvári lakásán, élete Nagy Könyvét írta. Öt év elteltével újra azt kívánjuk: legyen ereje még sok lapot teleírni.

Keszeg Vilmos

Nagy Olga tudományos munkáinak jegyzéke

Esszék, tudományos tárgyú könyvek: 1. *Előbb a tánc, azután a lakoma.* Mezőségi népmesék. Buk, 1958. 2. *A három táltos varjú.* Mezőségi népmesék. Buk, 1958. 3. *Lüderc sógor.* Erdélyi magyar népmesék. Buk, 1969. 4. *A nap lúga meg a pakulár.* Maros menti, kalotaszegi és mezőségi népmesék. Gyűjtötte, az előszót és a jegyzeteket írta Nagy Olga. Buk, 1975. 5. *Hősök, csalókák, ördögök.* Esszé a népmeséről. Buk, 1974. 6. *A mesemondó Jakab István.* A meséket gyűjtötte, lejegyezte, bevezető tanulmánnyal ellátta Nagy Olga és Vő Gabriella. Buk, 1974. 7. *A szegény ember táltos tehene.* Mérai népmesék. Kv, 1976. 8. *Széki népmesék.* Buk, 1975. 9. *Paraszt dekameron.* Válogatás széki tréfákból és elbeszélésekből. Magvető. Bp., 1977. 10. *A táltos története.* Népmese és esztétikum. Buk, 1978. 11. *Zöldmezőszárnya.* Marosszentkirályi cigány népmesék. Szépirodalmi. Bp., 1978. 12. *Újabb paraszt dekameron.* A szerelemről és a házasságról. Magvető. Bp., 1983. 13. *Asszonyok könyve.* Népi elbeszélések. Magvető. Bp., 1988. 14. *A havasi sátoros.* Dávid Gyula meséi. Ciganisztikai tanulmányok 6. Bp., 1988. 15. *A törvény szorításában.* Paraszti értékrend és magatartásformák. Gondolat. Bp., 1989. 16. *Világgá futó szavak.* Havadi beszélgetések. Szépirodalmi. Bp., 1990. 17. *Cifra János meséi.* Akadémiai. Bp., 1994. 18. *Táltos és Pegazus.* Holnap. Bp., 1993. 19. *Barangolás varázslatos tájban.* Székelyudvarhely, 1993. 20. *Népi változatok szerelemre és házasságra.* Székelyudvarhely, 1994. 21. *Pályakép fényel és árnyékkal.* Egy néprajzos emlékei. Székelyudvarhely, 1995. 22. *Villási, a táltosfiú.* Mezőbándi, szucsági és mérai cigánymesék. Ciganisztikai tanulmányok 9. Bp., 1966. 23. *Szőnyegbe zárt álmok.* Két erdélyi szövőasszony művészi pályája. Csíkszereda, 1997. 24. *Egy barátság története.* Féja Géza levelei. Közélet-szerkesztés Nagy Olga. Székelyudvarhely, 1998. 25. *Porából újraéledő Főnix.* Esszé. Holnap. Bp., 1998. 26. *A mítoszok nem halnak meg.* Esszé. Holnap. Bp., 1999. 27. *Hamupipőke üzenete, avagy a gyermek ismeretlen világ.* Szülőknék a nevelésről. Székelyudvarhely, 1999. 28. *Változó népi kultúra.* Társadalomnéprajzi vizsgálat Havodon. Szerkesztette: Nagy Olga. Buk.–Kv, 2000.

Paraszti memoárok

1. Győri Klára: *Kiszáradt az én örömem zöld fája.* Kriterion. Buk, 1975. 2. Kocsis Rózi: *Megszépiült szegénység.* Kriterion. Buk, 1988. 3. György Szusza: *Egy kiüzedelmes élet. Egy parasztasszony vallomása.* Székelyudvarhely, 1997. 4. Kocsis Rózi: *Remények és kétségek között.* Székelyudvarhely, 1979.

